

Meitsje it mei technyk

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen maken een infographic over een technisch beroep.

Tijdpad

50 minuten.

Doelen

Met deze Taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen bedenken samen onderzoeksvragen over een technisch beroep (In Gesprek/A1/Kan informatie vragen of geven en In Gesprek/A2/Kan een plan of idee voorleggen en bespreken en afspraken maken).
- De leerlingen schrijven korte teksten voor de infographics (Schrijven/A1/Kan iets over zichzelf of anderen opschrijven en Schrijven/A2/Kan een persoon (beroep) beschrijven).

Vorbereiding

- Denk na over de term 'technisch beroep'. Wat is dat? Bij 'bijbehorende lesmaterialen' is een lijstje met een paar voorbeelden van technische beroepen te vinden. Dat lijstje is natuurlijk lang niet compleet, maar is bedoeld om een idee te geven van de grote verscheidenheid die er is aan technische beroepen.
- Om de leerlingen te kunnen helpen bij het zoeken naar informatie kan het handig zijn om zelf alvast een aantal boeken over beroepen en geschikte websites op te zoeken. Denk bijvoorbeeld aan docukit.nl, waar over allerlei onderwerpen informatie voor kinderen te vinden is.
- Is de werkvorm 'infographic maken' nog niet bekend? Bij een infographic gaat het om het geven van informatie over een onderwerp (in dit geval: een technisch beroep) met behulp van veel visuele ondersteuning. Bij 'bijbehorende lesmaterialen' is een stappenplan voor het maken van een infographic te vinden. Zoek ook op internet alvast voorbeelden op om te kunnen laten zien bij de uitleg van de opdracht.
- Denk na over de organisatie. Maak twee- of drietallen op basis van thuistaal en taalniveau. Friestalige leerlingen kunnen zo niet-Friestalige leerlingen helpen met het
- Denk na over de uitvoering: maken ze de infographic analoog? Dan is er tekenpapier (niet te klein), tekengerei, een schaar en lijm nodig. Maken ze de infographic digitaal? Daar zou de PowerPoint voor kunnen worden gebruikt, maar er zijn ook websites waar je gratis infographics kunt maken. Voorbeelden daarvan zijn canva.com, visualize.me en easel.ly. Het is wel handig om daar van tevoren met de groep even mee te oefenen.

Beschrijving

1. Introductie van het onderwerp.

Technische beroepen zijn er in allerhande soorten. Wat is een technisch beroep eigenlijk? Wat is 'techniek'? Kunnen de leerlingen een aantal technische beroepen opnoemen? Beroepen in de bouw liggen daarbij voor de hand, maar denk ook aan andere sectoren, zoals politiewerk, beroepen in de ICT, medisch onderzoek, televisie en theater enz. Bij 'bijbehorende lesmaterialen' is een lijstje te vinden met voorbeelden van technische beroepen, maar misschien weten de leerlingen nog wel veel meer op te noemen.
2. Uitleg van de opdracht
Vertel de leerlingen dat zij een infographic gaan maken over een technisch beroep. Laat een aantal voorbeelden zien van infographics en sta stil bij hoe dat eruit ziet. Een infographic geeft informatie in korte teksten en met veel visuele ondersteuning. Een stappenplan voor het maken van een infographic is te vinden bij de 'bijbehorende lesmaterialen'. Praat met de leerlingen over de onderzoeksvragen die ze kunnen stellen over een technisch beroep. Goede onderzoeksvragen beginnen vaak met 'wat' (wat), 'hoe' (hoe, 'wêr' (waar), 'wa' (wie), 'watfoar' (welke).
Bedenk met de leerlingen een aantal vragen of laat de leerlingen dat in hun twee- of drietallen doen (niveau ** en ***). Bijvoorbeeld: Watfoar wurksumheden docht ien mei dat berop? (Welke werkzaamheden doet iemand met dat beroep?) Wêr wurket ien mei dat berop? (Waar werkt iemand met dat beroep?) Watfoar klean draacht ien mei dat berop? (Welke kleding draagt iemand met dat beroep?) Watfoar oplieding hast nedich om dat te wurden? (Welke oplieding heb je nodig om dat te worden?) Hoe sjocht in wurkdei derút foar ien dy't dat berop hat? (Hoe ziet een werkdag eruit voor iemand die dat beroep heeft?)
Bij het werken op niveau * bedenken de leerlingen met de groep onderzoeksvragen en gaan ze in kleine groepjes op zoek naar informatie. In de infographic schrijven ze de antwoorden op de vragen in steekwoorden en korte zinnen op.
Bij niveau ** overleggen de leerlingen in hun twee- of drietallen in het Fries over de onderzoeksvragen en schrijven ze de antwoorden in korte zinnen in hun infographic.
Bij niveau *** overleggen de leerlingen ook in hun twee- of drietallen en gebruiken ze langere Friese zinnen en teksten in hun infographic. Op elk niveau illustreren de leerlingen hun informatie met foto's, tekeningen, plaatjes en kleuren.
3. De leerlingen kiezen een beroep en gaan aan de slag met de onderzoeksvragen. Is het erg als er groepjes zijn die hetzelfde beroep kiezen? Maak daar afspraken over. Stimuleer de leerlingen om interessante onderzoeksvragen in het Fries te formuleren en daarover in het Fries te overleggen.
4. De leerlingen geven vorm aan de infographic.
Laat de leerlingen bedenken welke informatie ze kwijt willen in de infographic. Laat ze daarvoor Friese steekwoorden opschrijven en kortere of langere zinnen of teksten maken, afhankelijk van het niveau waarop ze de opdracht doen. Laat de leerlingen eerst een schets maken: waar komt welke informatie? Welke illustratie komt waar en welke titeltjes komen bij de teksten? Kleuren kunnen helpen om de infographic tot één geheel te maken.
5. De leerlingen bekijken elkaars infographics.
Print de infographics uit als ze digitaal gemaakt zijn. Hang ze op en laat de leerlingen bij de infographics langs lopen en de info bekijken en lezen.

6. Bespreek de opdracht na.

Praat samen over de opdracht. Deze vragen kunnen daarbij helpen: Hiene jim wolris earder oer technyske beroppen neitocht? (Hadden jullie wel eens eerder over technische beroepen nagedacht?) Wat witte jim no oer it berop dat jim earst net wisten? (Wat weten jullie nu over het beroep dat jullie eerst niet wisten?) Hoe seagen de ynfographics derút? (Hoe zagen de infographics eruit) Wiene se dúdlik? (Waren ze duidelijk?) Hoe ha jim bepaald watfoar ynformaasje derop komme moast? (Hoe hebben jullie bepaald welke informatie er op moest komen?) Hoe gie it mei it Frysk? (Hoe ging het met het Fries?) Koene jim de goede wurden fine? (Konden jullie de goede woorden vinden?) Soene jim sels in technysk berop ha wolle? (Zouden jullie zelf een technisch beroep willen hebben?)

Differentiatie

In de beschrijving zijn drie niveaus aangegeven waarop gewerkt kan worden in deze activiteit. Hoe meer sterretjes er staan bij het niveau, aan hoe meer doelen er gewerkt wordt. De doelen van niveau * worden automatisch afgevinkt in het 'referinsjeramt'. De extra doelen van niveau ** en *** worden niet automatisch afgevinkt in het 'referinsjeramt'. Om inzicht te krijgen in de ontwikkeling van de individuele leerlingen kunnen de observatie-instrumenten gebruikt worden. Zie het kopje 'Evaluatie'.

- Niveau *: De leerlingen stellen klassikaal een aantal interessante Friese onderzoeksvragen op. Zij zoeken de informatie op en zetten die in steekwoorden en eenvoudige korte zinnen in een infographic. Leerlingen werken aan de doelen die bovenaan deze taalactiviteit aangegeven zijn.
- Niveau **: De leerlingen overleggen in hun twee- of drietal in het Fries over interessante onderzoeksvragen, gaan op zoek naar de antwoorden en schrijven die in korte zinnen en teksten in de infographic. Er wordt dan intensiever gewerkt aan de doelen In Gesprek/A2/ Kan een plan of idee voorleggen en bespreken en afspraken maken en Schrijven/B1/Kan feitelijke informatie samenvatten.
- Niveau ***: De leerlingen overleggen in hun twee- of drietal in het Fries over interessante onderzoeksvragen, gaan op zoek naar de antwoorden en schrijven die in korte teksten in de infographic. Als er op dit niveau wordt gewerkt, dan wordt er meer uitgebreid gewerkt aan de doelen In Gesprek/B1/Kan meer gedetailleerde informatie achterhalen en doorgeven en Schrijven/B1/Kan feitelijke informatie samenvatten.

Bekijk per groepje op welk niveau ze deze opdracht kunnen doen.

Stimuleer de leerlingen om in het overleg over de opdracht samen Fries te spreken, om zo te werken aan de 'in gesprek'-doelen. Daag Friestalige leerlingen uit om hun taal vast te houden, ook als zij samenwerken met leerlingen die niet Friestalig zijn. Op die manier helpen zij niet-Friestalige leerlingen bij het luisteren en verstaan van het Fries.

Voor leerlingen waar de spreekdrempel echt nog te hoog voor is, kan ervoor gekozen worden niet Fries te spreken. Zij werken dan niet aan doelen op het gebied van in gesprek gaan en spreken, maar wel aan doelen op het gebied van luisteren en verstaan van het Fries. Door het Fries van de andere leerlingen.

Geef deze taalactiviteit meer betekenis door die te koppelen aan technieklessen of aan lessen wereldoriëntatie over bijvoorbeeld bouwplaatsen, de haven of uitvindingen. Er kunnen ook mensen met een technisch beroep worden uitgenodigd in de klas. Of misschien kan een bezoek worden gebracht aan een werkplaats of andere werkplek, om mensen met een technisch beroep in actie te zien.

Evaluatie

Het observatie-instrument 'mûnling oerlis' kan bij stap 2, 3 en 4 worden ingezet. Maak een keuze om leerlingen individueel te observeren of als groepje (gebruik dan het instrument voor het observeren van de groep). De observatie-instrumenten zijn te vinden bij 'evaluatiematerialen'.

Gebruik de observaties om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback naar de leerlingen toe. Als sommige items niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

Frisia Basistoets

Handleiding voor de leerkracht

Met de Frisiatoetsen krijg je grip op de Friese woordenschat en grammatica. Gebruik de toetsen om een indruk te krijgen van het instapniveau én de voortgang van de leerlingen. Dat kan helpen om het Friese lesaanbod op de leerling(en) af te stemmen.

Foar wa?

De Frisia Basistoets is geschikt voor groep 7-8 in het basisonderwijs, vmbo-t en onderbouw havo/vwo in het voortgezet onderwijs.

Organisaasje

De toets bestaat uit 60 vragen en duurt 15-30 minuten. Van de vier antwoorden is er steeds één antwoord goed.

Let op: laat na het afnemen van de toets niet de goede antwoorden aan de leerlingen zien. Anders kan de toets niet gebruikt worden voor een vervolgmeting. Geef daarom alleen aan wat het percentage goede antwoorden is of het referentieniveau.

Evaluaasje

Het percentage goede antwoorden kan omgezet worden naar een referentieniveau uit het referentiekader Fries.

0-25% < A1

26-45% A1

46-69% A2

70-89% B1.1 (B1)

90-100% B1.2 (ûnderweis nei B2)

Referentieniveau's

< A1.1 betekent dat een leerling onder het A1-niveau zit.

A1.1 (=A1) betekent dat een leerling in alle gevallen een paar losse dingen van het Fries kent, zoals telwoorden, groeten, de dagen van de week enzovoort.

A1.2 betekent dat een leerling op weg is naar A2.1.

A2.1 (=A2) betekent dat een leerling korte teksten over makkelijke onderwerpen met frequente woorden uit de spreektaal begrijpt.

A2.2 betekent dat een leerling op weg is naar B1.1.

B1.1 (=B1) betekent dat een leerling langere teksten met vaak voorkomende woorden uit de schrijftaal begrijpt.

B1.2 betekent dat een leerling heel makkelijk lastigere teksten over schoolonderwerpen van meerdere bladzijden begrijpt.

B1+ betekent dat een leerling vlot lange en lastige teksten over allerlei onderwerpen begrijpt.

De Frisia Basistoets vind je bij 'leermiddelen' in Spoor 8. Klik op 'GRIP' in het linker menu en kies dan voor Frisiatoetsen - Frisia Basistoets. Klik op de knop 'Ynplanne' rechtsboven om de toets klaar te zetten voor de leerlingen.

Stavering en skriuwen

De letters eo

Handleiding voor de leerkracht

In deze les leren de leerlingen de spellingsregels die bij de letters eo horen. Ze oefenen met spellingsopdrachten en schrijven een korte tekst.n en skriuwe in koarte tekst.

Regels

De regels die bij de eo horen zijn:

- Woorden met eo moet je uit je hoofd leren.

Vorbereiding

- Zorg er voor dat de apparatuur klaar staat die de leerlingen nodig hebben om de les te kunnen maken.
- Neem de les zelf van te voren door. De les is te vinden bij 'Learnmiddelen' in Spoar 8. Klik bij Meunstertún op 'Oefenmateriaal Stavering' en kies de letters eo.
- Plan de les in voor de leerlingen door op de knop 'Ynplanne' rechtsboven te klikken.

Beschrijving

1. Introduceer de regel. Dat kan door klassikaal het begin van de les op het digibord te bekijken.
2. De leerlingen gaan zelfstandig aan de slag met de opdrachten.
3. Als de opdrachten klaar zijn, kunnen de leerlingen aan de slag met de educatieve game 'Meunstertún' over woordenschat, spelling en grammatica.

Differentiatie

- Als het moeilijk is om zelfstandig aan het werk te gaan met de opdrachten, kunnen de opdrachten ook in een tweetal gemaakt worden of laat leerlingen die meer instructie nodig hebben met elkaar aan de instructietafel zitten.y de ynstruksjetafel sitte.

Let op!

Het leren van spelling staat in dienst van het schrijven van teksten. De spellingslessen hebben het doel om de leerlingen zich beter vertrouwd te voelen met het schrijven van Friese teksten en dat de kwaliteit van de eigen geschreven Friese teksten beter wordt.

Verbind de spellingslessen zoveel mogelijk aan teksten. Laat de leerlingen regelmatig zelf teksten schrijven en koppel daar het oefenmateriaal voor de spelling aan. Wijs de leerlingen bij het schrijven en nakijken van de tekst nog eens op de spellingsregels waar ze mee geoefend hebben.

Zichtbaar in de klas

Woordenlijst letters oa

freon	
gleon	
sneon	
freonlik	
gleonhjit	

Bij het schrijven van teksten

De schrijfo opdracht

Deze opdracht kan helemaal los aangeboden worden van bovenstaande spellingsles.

- Kies een creatieve opdracht en vertel de leerlingen dat zij in het Fries zullen schrijven. Als de leerlingen zich niet vertrouwd voelen. ('ik kan niet Fries schrijven') wijs ze er dan op dat het gaat om het creatieve proces en de inhoud van de tekst en in eerste instantie niet op de correcte spelling. Bekijk 'differentiatie' voor meer mogelijkheden.
- Laat de leerlingen eerst een brainstorm doen. Waaraan denken ze bij het onderwerp en de opdracht? Wat willen ze gebruiken in hun verhaal? Laat ze een kladversie maken van hun tekst.
- Als de leerlingen tevreden zijn over de eerste versie van de tekst, kunnen zij naar de spelling kijken. Wat hebben ze geoefend in de spellingsles? Is dat in de tekst ook goed gegaan? Laat ze er eventueel met zijn tweeën naar kijken. Verbeter de fouten en schrijf de laatste versie van de tekst.
- De teksten zijn klaar! Suggesties: Laat de leerlingen de tekst aan elkaar voorlezen, maak van de teksten een boekje, bewaar de teksten in een verhalenschrift, publiceer de teksten in de schoolkrant of in een nieuwsbrief naar ouders of hang de teksten op in de klas. Dit is natuurlijk ook afhankelijk van de soort tekst die geschreven is.

Differentiatie

Als het schrijven in het Fries moeilijk is, laat de leerlingen dan in tweetallen werken. Friestalige leerlingen kunnen niet-Friestalige leerlingen helpen met de Friese woordenschat, talige leerlingen kunnen minder talige leerlingen helpen met het handig omgaan met woorden en zinnen en creatieve leerlingen kunnen minder creatieve leerlingen helpen met ideeën en vormen. Als niet alle leerlingen zich vertrouwd voelen met het schrijven in het Fries, kunnen (sommige) leerlingen de schrijfo opdracht ook in hun eigen taal doen (Nederlands of een andere taal). Laat de leerlingen die het verhaal niet in het Fries geschreven hebben de tekst vertalen met behulp van internet. De website www.frysker.nl heeft de mogelijkheid om teksten te vertalen van het Nederlands in het Fries. Laat de leerlingen de Friese versie opschrijven of uitdrukken. Laat ze in de Friese tekst op zoek gaan naar woorden die passen bij de spellingsregel waar ze mee geoefend hebben.

Boekles

Jesse - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen lezen uit het boek 'Jesse' van Mindert Wijnstra, praten er samen over en doen (een aantal) bijpassende activiteiten uit de lesbrief. De lesbrief is gemaakt door Lida Dijkstra.

Tijdpad

Afhankelijk van de keuze van de activiteiten.

Doelen

- De leerlingen ontdekken de wereld in boeken en hebben plezier bij het lezen en met elkaar bespreken van het boek.
- De leerlingen kunnen (eventueel met behulp van de illustraties) het verhaal begrijpen. (Luisteren A1/A2 - Kan een eenvoudig voorgelezen of verteld verhaal begrijpen / Lezen A1 - Kan een indruk krijgen van teksten, vooral als er visuele steun bij is).
- De leerlingen kunnen samen praten over het verhaal (In gesprek A1 - Kan informatie vragen of geven/In gesprek A2 - Kan zeggen wat hij/zij ervan denkt).

Voorbereiding

- Zorg voor een exemplaar van het boek 'Jesse'. De leesconsulent van de bibliotheek kan daar eventueel bij helpen, of bestel het boek in de webshop van de Afûk.
- Lees zelf (delen uit) het boek, zodat de inhoud bekend is.
- Lees de lesbrief in de taalactiviteit 'Boekles: Jesse' goed door en maak een keus uit de activiteiten.
- Zijn er materialen nodig voor de gekozen activiteiten? Leg die dan alvast klaar.

Beschrijving

- Een beschrijving van de opdrachten is te vinden in de lesbrief in deze taalactiviteit in Spoar 8.

Differentiatie

- Omgang met niet-Friestalige leerlingen
De leerlingen op weg naar A1-niveau mogen het Nederlands als voertaal gebruiken, de leerlingen op weg naar A2-niveau proberen Friese woorden te gebruiken en leerlingen op A2-niveau doen het in het Fries. Stimuleer de niet-Friestalige leerlingen om vaste Friese uitdrukkingen ('chunks') te gebruiken als ze het gesprek niet goed kunnen volgen.

Voorbeelden daarvan zijn: kinst dat noch in kear sizze? (NL = kun je dat nog een keer zeggen?), ik begryp it net (NL = ik begrijp het niet), kinst it noch in kear útlizze (NL = kun je dat nog een keer uitleggen) of kinst dat ek nochris in kear yn it Nederlânsk sizze? (NL = kun je dat ook nog eens in het Nederlands zeggen?).

- Taalsteun

Vertaal moeilijke woorden in het Nederlands of laat Friestalige leerlingen dat doen. Gebruik de illustraties als steun bij de tekst door dingen aan te wijzen.

- Meertaligheid

Vraag leerlingen met een andere thuistaal dan Fries of Nederlands of zij veelvoorkomende woorden uit het boek in hun thuistaal kennen. Denk bijvoorbeeld aan 'lezen', 'boek', 'verboden' en 'schrijven'. Maak de woorden zichtbaar door ze op te schrijven.

Projecten

Praat mar Toaniel - Junglebook

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen spelen een scène uit het 'Praat mar Toaniel'-stuk 'Jungleboek'. Daarvoor lezen ze eerst de teksten van het stuk door en denken na over de rollen. Ze spelen de scène voor de klas of nemen de scène op.

De toneelboekjes zijn te bestellen in de Taalplan-webshop.

Tip: Dit project is populair; check voor het inplannen van dit project de webshop om te kijken of de toneelboekjes nog leverbaar zijn! Of gebruik de pdf van het toneelboekje, die te vinden is bij 'Ekstra'.

Het thema van de projectopdracht is 'toneelspelen'.

Doelen

Mei dit Projekt wordt gewerkt aan de volgende doelen:

Lezen

- (op weg naar) A2: Vertelling, verhaal - Kan fictie en literatuur met beleving lezen.
- (op weg naar) B1: Vertelling, verhaal - Kan de beschrijving van gebeurtenissen, gevoelens en wensen begrijpen.
- (op weg naar) B1: Vertelling, verhaal - Kan fictie en literatuur met begrip lezen.
- (op weg naar) B1: Beschrijving, verklaring - Kan de belangrijke punten begrijpen.
- (op weg naar) B1: Instructie – Kan duidelijk geschreven instructies begrijpen.

In gesprek

- (op weg naar) B1: Vertellen - Kan zeggen wat hij/zij voelt.
- (op weg naar) B1: Vertellen - Kan op gevoelens van anderen reageren.

Naast het werken aan taaldoelen is dit project ook erg geschikt om te werken aan wereldoriëntatie-thema's zoals 'natuur vs cultuur' en sociaal-emotionele thema's zoals 'waar voel jij je thuis' en 'vriendschap'.

Vorbereiding

- Bestel de boekjes van het 'Praat mar Toaniel'-stuk 'Jungleboek'. Dat kan in de Taalplan-webshop. Of gebruik de pdf van het toneelboekje, die te vinden is bij 'Ekstra'. Het toneelstuk is in het Fries.
- Denk na over jullie doel voor dit project. Jullie kunnen werken aan de taaldoelen en de uitvoering van het toneelstuk, maar jullie kunnen er ook voor kiezen om het stuk (ook) te gebruiken om aan wereldoriëntatie- of sociaal-emotionele thema's te werken. Leg daar dan de nadruk op in de verschillende stappen.

- Verdeel de groep in heterogene groepjes op basis van thuistaal en taalniveau. Het toneelstuk is in het Fries. Bedenk van tevoren of de leerlingen zelf hun scène mogen kiezen of dat ze een scène krijgen toegewezen. Kijk ook bij 'differentiatie'.
- Denk na over de uitvoering. Voor het werken aan de doelen is het niet nodig om het hele toneelstuk te spelen. Er kan een selectie gemaakt worden uit de scènes en het kan zelfs gebeuren dat meer groepjes dezelfde scène spelen. Willen jullie toch het hele stuk spelen, dan moet er nagedacht worden over wie welke rol speelt. En of er ook publiek aanwezig mag zijn bij de uitvoering.
- Zorg voor een geschikte ruimte om de scènes te spelen. Of, als jullie de scènes opnemen: zorg voor ruimte en apparatuur om de scènes op te nemen. Denk dan ook aan mogelijkheden om de film af te spelen in de klas.

Beschrijving

1. Open met de leerlingen de 'Utlis' ('Uitleg') van de projectopdracht en lees die met elkaar door.
2. Lees met de leerlingen het 'Praat mar Toaniel'-stuk 'Jungleboek'. Lees alleen de scènes en niet de verwerkingen en de 'witsto dat...' bij de scènes. Het gaat eerst om het verhaal. Stel de luistervraag: wie zijn de vrienden en wie zijn de vijanden van Mowgli? Is dat altijd al meteen duidelijk?
Lezen is het hoofddoel van dit project. Besteed daar dus met name aandacht aan. Bekijk met de leerlingen hoe de tekst eruit ziet. Achter de naam van het karakter staat de tekst die dat karakter zegt. Je hoeft die naam niet te lezen, lees alleen de tekst die echt gezegd wordt. Als het kan, laat de tekst dan al in rollen lezen.
Op de laatste pagina staat een woordenlijst met lastige woorden in de tekst.
3. Praat met de leerlingen over het toneelstuk. Mowgli groeit op in de jungle. Hij voelt zich daar thuis. Niet iedereen vindt dat een mensenzong in de jungle thuishoort. Waarom niet? Wat vinden de leerlingen?
4. Verdeel de klas in groepjes.
De groepjes kiezen met elkaar een scène die ze willen spelen bij de uitvoering van het project.
5. Wijs de groepjes op de 'Tarieding' ('Vorbereiding') van de projectopdracht. Daar vinden ze tips voor de voorbereiding op het spelen van de scènes.
6. Maak afspraken over het oefenen. Vertel de leerlingen hoeveel tijd ze hebben om te oefenen en waar en wanneer ze mogen oefenen. Spreek af wanneer de uitvoering plaats zal vinden. Besluit met elkaar of de leerlingen de scène live spelen of dat ze de scène opnemen.
7. Begeleid de groepjes bij het oefenen als dat nodig is. Denk daarbij aan hulp bij de planning, de Friese tekst en het aankleden van de scène.
8. Laat de leerlingen de 'nivo-opdrachten' maken. Dit zijn verdiepende (taal)opdrachten bij het project. Leerlingen zijn daarbij aan de slag met woordenschatoefeningen, teksten en filmpjes die inhoudelijk passen bij het thema van dit project.
Leerlingen die minder goed thuis zijn in het Fries kunnen werken aan de gele opdrachten en leerlingen die beter thuis zijn in het Fries kunnen werken aan de blauwe opdrachten. Gele en blauwe opdrachten zijn gebaseerd op hetzelfde bronmateriaal en de eventuele uitleg en nabespreking kan tegelijk plaatsvinden.

9. Voer de projectopdracht uit. Speel de scènes. Kies een goede volgorde. Praat met de leerlingen over de uitvoering van het project. Onder 'Utfiering' ('Uitvoering') staat een aantal vragen die daarbij kunnen helpen.
10. Laat de leerlingen de zelfevaluatie invullen. De zelfevaluaties zijn te vinden bij 'Ekstra' ('Extra') in dit project.

Differentiatie

- Laat de leerlingen zelf de scène kiezen of wijs scènes toe aan de groepjes. De ene scène heeft meer en moeilijkere tekst dan de andere. Als leerkracht kun je ervoor kiezen om een scène uit te zoeken voor de leerlingen, zodat de leerlingen die meer moeite hebben met het Fries, de minder moeilijke scènes krijgen.
- Moedig de leerlingen aan om niet alleen in het Fries te lezen en te spelen, maar ook in het Fries te overleggen over de scène. Friestalige leerlingen kunnen zo de niet-Friestalige leerlingen op natuurlijke wijze helpen bij het verstaan en spreken van het Fries.
- Bij 'Ekstra' ('Extra') in dit project zijn ook de liedjes te vinden die passen bij dit 'Praat mar Toaniel'-stuk. Die kunnen gebruikt worden bij de uitvoering van dit project.

Evaluatie

Na de uitvoering van de projectopdracht kunnen de leerlingen een zelfevaluatie over de opdracht invullen.

De observatie-instrumenten 'Mûnling oerlis – yndividueel' ('Mondeling overleg - individueel') en 'Mûnling oerlis – de groep' ('Mondeling overleg - de groep') kunnen worden gebruikt om onafhankelijk de taalontwikkeling op het gebied van mondeling overleg in kaart te brengen. Het instrument 'Mûnlinge presintaasje' ('Mondelinge presentatie') geeft inzicht in de vaardigheden op het gebied van presenteren.

De observatie-instrumenten zijn te vinden bij 'Ekstra' ('Extra') in dit project.

Stavering en skriuwen

De letters eau

Handleiding voor de leerkracht

In deze les leren de leerlingen de spellingsregels die bij de letters eau horen. Ze oefenen met spellingsopdrachten en schrijven een korte tekst

Regels

De regels die bij de eau horen zijn:

- Woorden met eau moet je uit je hoofd leren.

Vorbereiding

- Zorg er voor dat de apparatuur klaar staat die de leerlingen nodig hebben om de les te kunnen maken.
- Neem de les zelf van te voren door. De les is te vinden bij 'Learmiddelen' in Spoar 8. Klik bij Meunstertún op 'Oefenmateriaal Stavering' en kies de letters eau.
- Plan de les in voor de leerlingen door op de knop 'Ynplanne' rechtsboven te klikken.

Beschrijving

1. Introduceer de regel. Dat kan door klassikaal het begin van de les op het digibord te bekijken.
2. De leerlingen gaan zelfstandig aan de slag met de opdrachten.
3. Als de opdrachten klaar zijn, kunnen de leerlingen aan de slag met de educatieve game 'Meunstertún' over woordenschat, spelling en grammatica.

Differentiatie

- Als het moeilijk is om zelfstandig aan het werk te gaan met de opdrachten, kunnen de opdrachten ook in een tweetal gemaakt worden of laat leerlingen die meer instructie nodig hebben met elkaar aan de instructietafel zitten. y de ynstruksjetafel sitte.

Let op!

Het leren van spelling staat in dienst van het schrijven van teksten. De spellingslessen hebben het doel om de leerlingen zich beter vertrouwd te voelen met het schrijven van Friese teksten en dat de kwaliteit van de eigen geschreven Friese teksten beter wordt.

Verbind de spellingslessen zoveel mogelijk aan teksten. Laat de leerlingen regelmatig zelf teksten schrijven en koppel daar het oefenmateriaal voor de spelling aan. Wijs de leerlingen bij het schrijven en nakijken van de tekst nog eens op de spellingsregels waar ze mee geoefend hebben.

Zichtbaar in de klas

Woordenlijst letters eau

treau	sleau
bleau	reau
skreau	
dreau	
preau	

Bij het schrijven van teksten

De schrijfo opdracht

Deze opdracht kan helemaal los aangeboden worden van bovenstaande spellingsles.

- Kies een creatieve opdracht en vertel de leerlingen dat zij in het Fries zullen schrijven. Als de leerlingen zich niet vertrouwd voelen. ('ik kan niet Fries schrijven') wijs ze er dan op dat het gaat om het creatieve proces en de inhoud van de tekst en in eerste instantie niet op de correcte spelling. Bekijk 'differentiatie' voor meer mogelijkheden.
- Laat de leerlingen eerst een brainstorm doen. Waaraan denken ze bij het onderwerp en de opdracht? Wat willen ze gebruiken in hun verhaal? Laat ze een kladversie maken van hun tekst.
- Als de leerlingen tevreden zijn over de eerste versie van de tekst, kunnen zij naar de spelling kijken. Wat hebben ze geoefend in de spellingsles? Is dat in de tekst ook goed gegaan? Laat ze er eventueel met zijn tweeën naar kijken. Verbeter de fouten en schrijf de laatste versie van de tekst.
- De teksten zijn klaar! Suggesties: Laat de leerlingen de tekst aan elkaar voorlezen, maak van de teksten een boekje, bewaar de teksten in een verhalenschrift, publiceer de teksten in de schoolkrant of in een nieuwsbrief naar ouders of hang de teksten op in de klas. Dit is natuurlijk ook afhankelijk van de soort tekst die geschreven is.

Differentiatie

Als het schrijven in het Fries moeilijk is, laat de leerlingen dan in tweetallen werken. Friestalige leerlingen kunnen niet-Friestalige leerlingen helpen met de Friese woordenschat, talige leerlingen kunnen minder talige leerlingen helpen met het handig omgaan met woorden en zinnen en creatieve leerlingen kunnen minder creatieve leerlingen helpen met ideeën en vormen. Als niet alle leerlingen zich vertrouwd voelen met het schrijven in het Fries, kunnen (sommige) leerlingen de schrijfo opdracht ook in hun eigen taal doen (Nederlands of een andere taal). Laat de leerlingen die het verhaal niet in het Fries geschreven hebben de tekst vertalen met behulp van internet. De website www.frysker.nl heeft de mogelijkheid om teksten te vertalen van het Nederlands in het Fries. Laat de leerlingen de Friese versie opschrijven of uitdrukken. Laat ze in de Friese tekst op zoek gaan naar woorden die passen bij de spellingsregel waar ze mee geoefend hebben.

Promoatsje dyn sportferiening

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen maken een Friese poster om hun sportvereniging te promoten.

Tijdpad

50 minuten. (Tip: werk tijdens de tekenles (verder) aan de lay-out van de poster)

Doelen

Met deze Taalactiviteit wordt gewerkt aan de volgende doelen:

- De leerlingen kunnen een Friese sportposter maken met daarop informatie om de vereniging te promoten (Schrijven/A1/Kan iets over zichzelf of anderen opschrijven en Schrijven/A2/Kan een kort stukje schrijven volgens een vast stramien).
- De leerlingen kunnen elkaars posters lezen en vergelijken (Lezen/A2/Kan in eenvoudige alledaagse teksten specifieke voorspelbare informatie vinden die hij/zij nodig heeft en Lezen/A2/Kan de belangrijkste informatie begrijpen ('waar gaat het over?'))

Vorbereiding

- Denk na over hoe er aan deze opdracht gewerkt gaat worden. Werken de leerlingen individueel of in tweetallen?
- De opdracht kan worden uitgevoerd op niveau *, niveau ** of niveau ***. Bij 'Differentiatie' staan de drie niveaus uitgewerkt. Er kan ook door verschillende leerlingen op verschillende niveaus aan de opdracht worden gewerkt. Bedenk van tevoren wat bij de leerlingen past.
- Leg voor alle leerlingen of tweetallen een vel A3-papier klaar om de poster op te maken. Zorg voor materialen om de poster mee te maken. Denk bijvoorbeeld aan potloden, stiften, papier, lijm, scharen, enz.
- Zoek eventueel sportpromotieposters op als voorbeeld.

Beschrijving

1. Introductie van het onderwerp.
Praat met de leerlingen over sporten. Veel mensen houden van sport. Om zelf te doen of om naar te kijken langs de lijn of op tv. Wat vinden de leerlingen leuk? Sporten kun je doen bij een sportvereniging. Sportverenigingen willen natuurlijk laten zien hoe leuk hun vereniging is. Maar wat is er leuk aan een sportvereniging?
2. Uitleg van de opdracht.
De leerlingen gaan een Friese poster maken om hun eigen of een bekende sportvereniging te promoten. Op de poster staat feitelijke informatie (zoals de naam van de vereniging, trainingsdagen en -tijden, en de locatie). Als er gewerkt wordt op niveau ** of *** dan staat er ook nog bij waarom die vereniging/sport zo leuk is.

Dat moet een kort stukje tekst zijn om anderen te overtuigen. Als er op niveau *** wordt gewerkt, dan bedenken de leerlingen een passende slogan voor op de poster. Geef daar een paar voorbeelden van, zoals: 'Helpsto ús om te skoaren?' (NL = 'Help jij ons om te scoren?') of 'Wurkje dy by ús yn it swit en bliuw lekker fit!' (NL = 'Werk je bij ons in het zweet en blijf lekker fit!').

3. De leerlingen kiezen een sportvereniging en brainstormen daarover.
Op een stuk papier schrijven de leerlingen op waaraan ze denken bij hun vereniging. Daarna bekijken ze wat ze kunnen gebruiken voor de poster. De brainstorm kan in een andere taal als het Fries, de tekst op de poster wordt Fries. Voor moeilijke Friese woorden kunnen leerlingen het woordenboek gebruiken (bv. www.frysker.nl).
4. De leerlingen maken een ontwerp.
Ze denken na over kleuren en illustraties. Maken ze de illustraties zelf of zoeken ze bijvoorbeeld plaatjes op internet?
5. De leerlingen maken de poster.
6. Laat de leerlingen elkaars werk bekijken.
Leg de posters op de tafels of hang ze op, zodat de leerlingen er langs kunnen lopen en ze kunnen lezen en bekijken.
7. Bespreek de opdracht na.
Deze vragen kunnen daarbij helpen: Hoe was het om een poster voor een sportvereniging te maken? Wat is volgens jullie het belangrijkste op een promotieposter? Wat hebben jullie gedaan om de poster te laten opvallen? Konden jullie alle informatie die jullie belangrijk vonden kwijt op de poster? Lukte het met het Fries? Konden jullie de goede woorden vinden? Welke poster geeft de beste informatie over de vereniging? Welke poster valt het meest op? Is dat ook de poster met de beste informatie? Was er een poster bij die jullie nieuwsgierig maakte naar een vereniging die jullie nog niet zo goed kennen?

Differentiatie

In de beschrijving wordt de mogelijkheid gegeven om op drie niveaus bezig te zijn met deze opdracht. De doelen op niveau * worden automatisch afgevinkt in het doelenkader. Suggesties voor aanbod op niveau ** en *** zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het doelenkader.

- Niveau *: De leerlingen zetten feitelijke informatie op hun sportposter en kunnen posters van klasgenoten lezen en vergelijken. Ze werken aan de doelen die boven deze taalactiviteit staan.
- Niveau **: De leerlingen zetten feitelijke informatie op hun sportposter, schrijven erbij waarom de sport zo leuk is om te doen en kunnen de posters van klasgenoten lezen en vergelijken. Als er op dit niveau gewerkt wordt, wordt er ook gewerkt aan het doel Schrijven/B1/Kan meningen, gevoelens en reacties op voorvallen beschrijven.
- Niveau ***: De leerlingen zetten feitelijke informatie op hun sportposter, schrijven erbij waarom de sport zo leuk is om te doen, bedenken een passende slogan voor op de poster en kunnen de posters van klasgenoten lezen en vergelijken. Als er op dit niveau wordt gewerkt, dan wordt er uitgebreider gewerkt aan Schrijven/B1/Kan meningen, gevoelens en reacties op voorvallen beschrijven.

Als er in tweetallen wordt gewerkt, stimuleer de leerlingen dan om in het overleg over de opdracht Fries met elkaar te praten, om zo aan doelen te werken voor het domein 'In gesprek'. Daag de Friestalige leerlingen uit om hun taal vast te houden, ook als ze samenwerken met leerlingen die niet Friestalg zijn. Op die manier helpen ze de niet Friestalige leerlingen bij het luisteren naar en verstaan van het Fries.

Na stap 5 kunnen de leerlingen hun eigen poster ook presenteren aan de klas. Zo werken de leerlingen ook aan doelen op het gebied van 'spreken'. Voor leerlingen voor wie de praatdrempel nog te hoog is, kan ervoor worden gekozen om niet Fries te praten in het overleg. Zij werken dan niet aan doelen voor 'in gesprek gaan en spreken, maar wel aan doelen op het gebied van luisteren en verstaan van het Fries, door het Fries van andere leerlingen.

De leerlingen kunnen ook een poster maken om een wedstrijd te promoten. De leerlingen schrijven er dan informatie bij zoals waar en wanneer de wedstrijd is en hoe er kaarten gekocht kunnen worden.

Evaluatie

Het observatie-instrument 'mûnling oerlis' (NL = 'mondeling overleg') kan bij stap 3, 4 en 5 worden ingezet als er in tweetallen wordt gewerkt. Maak de keus om de leerlingen individueel te observeren of als groepje. (gebruik dan het instrument voor het observeren van de groep)

Gebruik het observatie-instrument 'skriftlike ynstruksje' (NL = 'schriftelijke instructie') na stap 5.

Het instrument 'presintaasje' (NL = 'presentatie') kan worden ingezet als de leerlingen hun poster presenteren (zie 'Differentiatie').

De observatie-instrumenten zijn te vinden bij 'Evaluaasje'.

Gebruik de observaties om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen of voor feedback naar de leerlingen. Als sommige items niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

Projecten

11, 12, 13, 14. Sa dogge wy dat hjir - NL

Handleiding voor de leerkracht

Tradities, dat zijn activiteiten, feesten en gewoontes die altijd terugkomen. Vaak vinden mensen tradities mooi en willen ze er niet teveel aan veranderen. Ze zijn er trots op en zeggen: 'Zo doen wij dat hier.' In de projectopdracht onderzoeken de leerlingen de tradities in hun eigen woonplaats en maken daarover een muurkrant.

Doelen

Aan onderstaande doelen wordt gewerkt in de projectopdracht van dit thema. Deze doelen worden ook afgevinkt in het doelenkader (rrF).

Lezen

- (op weg naar) A2 - Kan in eenvoudige, alledaagse teksten specifieke, voorspelbare informatie vinden die hij/zij nodig heeft
- (op weg naar) B1 - Kan de beschrijving van voorvallen, gevoelens en wensen begrijpen

Schrijven

- (op weg naar) B1 - Kan feitelijke informatie samenvatten

In gesprek

- (op weg naar) A2 - Kan een plan of idee voorleggen en afspraken maken.

Vorbereiding

- Klik door de Projectopdracht en de Nivo-opdrachten om die te verkennen. Bekijk ook alvast de 'Helpkaart - Krante-artikel skriuwe' (NL= 'Hulpkaart - Krantenartikel schrijven').
- Denk na over de groepjes waarin de leerlingen aan de slag gaan. Hoe groot worden die groepjes? Kies voor groepjes die groot genoeg zijn om verschillende ideeën te kunnen bespreken en klein genoeg om alle leerlingen betrokken te houden. Kies voor heterogene groepjes op basis van thuistaal en taalniveau. De niet-Friestalige leerlingen hebben zo steun aan de Friestalige leerlingen.
- Denk alvast na over tradities in jullie woonplaats. Het hoeven geen grote terugkerende evenementen te zijn. Het kan ook iets kleins zijn, bijvoorbeeld het maken van kerststukjes met opa's en oma's dat elk jaar plaatsvindt. Laat de leerlingen tijdens de uitleg natuurlijk eerst zelf nadenken over tradities, maar het kan handig zijn om er alvast over nagedacht te hebben. Sommige plaatselijke initiatieven hebben een eigen website met informatie.

Beschrijving

1. Open met de leerlingen de 'Utlis' (NL = Uitleg) van de Projectopdracht.

Lees die met elkaar door en praat met elkaar over tradities. Wat is een traditie. Kunnen de leerlingen een aantal tradities opnoemen? Hebben alle mensen dezelfde tradities? Kunnen tradities veranderen?

2. Wijs de leerlingen op het onderdeel 'Tarieding' (NL = Voorbereiding) van de Projectopdracht. Daar vinden ze tips voor het uitvoeren van de opdracht. Praat met de leerlingen over lokale tradities. Welke tradities kunnen ze bedenken? Maak de groepjes voor het uitvoeren van de opdracht. Lees eventueel met elkaar de 'Helpkaart - Krante-artikel skriuwe'. Die is te vinden bij 'Ekstra' in dit project.
3. Wijs de leerlingen op het gebruik van het Fries.
In dit project werken de leerlingen aan doelen op het gebied van lezen, schrijven en in gesprek gaan. Stimuleer de leerlingen om over de opdracht in het Fries te overleggen. Als de Friestalige leerlingen hun taal vasthouden, kunnen ze de niet-Friestalige leerlingen helpen bij het verstaan en spreken van het Fries. De tekst die ze schrijven is in het Fries. Het woordenboek dat rechtsboven in het menu te vinden is, kan helpen bij moeilijke woorden.
4. Maak afspraken over de planning.
Wanneer moeten de teksten klaar zijn? Wanneer moeten de artikelen helemaal af zijn? Hebben jullie een 'eindredacteur' die zorgt dat alle artikelen een mooi plekje op de muurkrant krijgen?
5. Begeleid de leerlingen als dat nodig is.
Denk daarbij aan het zoeken naar informatie over de traditie, het schrijven van de tekst en het opmaken van het artikel.
6. Laat de leerlingen de Nivo-opdrachten bij het project maken.
De Nivo-opdrachten zijn verdiepende (taal)opdrachten bij het project. Leerlingen zijn aan de slag met woordenschatoefeningen, teksten en filmpjes die inhoudelijk passen bij het project. Er zijn gele opdrachten voor de leerlingen die minder thuis zijn in het Fries en blauwe opdrachten voor leerlingen die beter thuis zijn in het Fries. Gele en blauwe opdrachten zijn gebaseerd op hetzelfde bronmateriaal en kunnen eventueel tegelijk uitgelegd of besproken worden.
7. Sluit de projectopdracht af.
Laat de groepjes vertellen over hun artikel en over wat ze hebben geleerd over de traditie. De leerlingen lezen elkaars teksten. Laat leerlingen die Fries lezen nog moeilijk vinden, samen lezen met een goede lezer. Of kopieer een aantal teksten en lees die met elkaar. Praat over de teksten. Onder 'Utfiering' (NL = Uitvoering) in de projectopdracht staan een aantal vragen die daarbij kunnen helpen.
8. Laat de leerlingen de zelfevaluatie invullen.
De zelfevaluaties zijn te vinden bij 'Ekstra' in dit project.

Differentiatie

- Stel hogere of lagere eisen aan het overleggen en het schrijven in het Fries. Schrijven alle leerlingen Fries? Spreken alle leerlingen Fries? Voor leerlingen voor wie de praatdrempel nog te hoog is, kan ervoor gekozen worden om niet in het Fries te overleggen of te vertellen. Die leerlingen werken dan niet aan taaldoelen op het gebied van spreken en in gesprek gaan, maar wel aan doelen op het gebied van luisteren en verstaan door de andere leerlingen die wel in het Fries overleggen en vertellen.
- Om meer te weten te komen over lokale tradities, kunnen de leerlingen in gesprek gaan

met experts op het gebied van die tradities. Ga op bezoek bij medewerkers of nodig een expert uit in de klas om iets te vertellen over de traditie.

- Maak deze opdracht multicultureel door leerlingen met tradities uit verschillende culturen te laten schrijven over hun eigen tradities. Ook daarbij kunnen experts uitgenodigd worden om te praten over verschillende tradities.
- Werkt jullie school nog niet aan schrijfdoelen voor het Fries? Dan kan ervoor gekozen worden om te schrijven in het Nederlands. Er wordt dan niet gewerkt aan Friese schrijf- en leesdoelen, maar wel aan doelen op het gebied van de Friese en lokale cultuur.
- Dit project sluit aan bij wereldoriënterende thema's, zoals wereldburgerschap, heemkunde en verschillende culturen.

Evaluatie

Na de uitvoering van de projectopdracht kunnen de leerlingen een zelfevaluatie over de opdracht invullen. De zelfevaluatie kan in het Fries en in het Nederlands ingevuld worden. De zelfevaluaties zijn te vinden bij 'Ekstra' in dit project.

De observatie-instrumenten 'Mûnling oerlis - yndividuele learling' (NL= 'Mondeling overleg - individuele leerling') en 'Mûnling oerlis - de groep' (NL= 'Mondeling overleg - de groep') en 'Mûnlinge presintaasje' (NL= 'Monelinge presentatie') kunnen worden gebruikt om onafhankelijk de taalontwikkeling op het gebied van overleggen en presenteren in kaart te brengen.

Het observatie-instrument 'Skriptlik nijsberjocht' (NL= 'Schriftelijk nieuwsbericht') en onderdelen uit het observatie-instrument 'Skriptlik ferslach' (NL= 'Schriftelijk verslag') kunnen worden gebruikt om onafhankelijk de taalontwikkeling op het gebied van schrijven in kaart te brengen.

De observatie-instrumenten zijn te vinden bij 'Ekstra' in dit project.

Stavering en skriuwen

De letters iuw

Handleiding voor de leerkracht

In deze les leren de leerlingen de spellingsregels die bij de letters iuw horen. Ze oefenen met spellingsopdrachten en schrijven een korte tekst.

Regels

De regels die bij de iuw horen zijn:

- Woorden met iuw moet je uit je hoofd leren.

Vorbereiding

- Zorg er voor dat de apparatuur klaar staat die de leerlingen nodig hebben om de les te kunnen maken.
- Neem de les zelf van te voren door. De les is te vinden bij 'Learnmiddelen' in Spoar 8. Klik bij Meunstertún op 'Oefenmateriaal Stavering' en kies de letters iuw.
- Plan de les in voor de leerlingen door op de knop 'Ynplanne' rechtsboven te klikken.

Beschrijving

1. Introduceer de regel. Dat kan door klassikaal het begin van de les op het digibord te bekijken.
2. De leerlingen gaan zelfstandig aan de slag met de opdrachten.
3. Als de opdrachten klaar zijn, kunnen de leerlingen aan de slag met de educatieve game 'Meunstertún' over woordenschat, spelling en grammatica.

Differentiatie

- Als het moeilijk is om zelfstandig aan het werk te gaan met de opdrachten, kunnen de opdrachten ook in een tweetal gemaakt worden of laat leerlingen die meer instructie nodig hebben met elkaar aan de instructietafel zitten.

Let op!

Het leren van spelling staat in dienst van het schrijven van teksten. De spellingslessen hebben het doel om de leerlingen zich beter vertrouwd te voelen met het schrijven van Friese teksten en dat de kwaliteit van de eigen geschreven Friese teksten beter wordt.

Verbind de spellingslessen zoveel mogelijk aan teksten. Laat de leerlingen regelmatig zelf teksten schrijven en koppel daar het oefenmateriaal voor de spelling aan. Wijs de leerlingen bij het schrijven en nakijken van de tekst nog eens op de spellingsregels waar ze mee geoefend hebben.

Zichtbaar in de klas

Woordenlijst letters oa

bliuwe	
triuwe	
driuwe	
liuw	
priuwe	

Bij het schrijven van teksten

De schrijfo opdracht

Deze opdracht kan helemaal los aangeboden worden van bovenstaande spellingsles.

- Kies een creatieve opdracht en vertel de leerlingen dat zij in het Fries zullen schrijven. Als de leerlingen zich niet vertrouwd voelen. ('ik kan niet Fries schrijven') wijs ze er dan op dat het gaat om het creatieve proces en de inhoud van de tekst en in eerste instantie niet op de correcte spelling. Bekijk 'differentiatie' voor meer mogelijkheden.
- Laat de leerlingen eerst een brainstorm doen. Waaraan denken ze bij het onderwerp en de opdracht? Wat willen ze gebruiken in hun verhaal? Laat ze een kladversie maken van hun tekst.
- Als de leerlingen tevreden zijn over de eerste versie van de tekst, kunnen zij naar de spelling kijken. Wat hebben ze geoefend in de spellingsles? Is dat in de tekst ook goed gegaan? Laat ze er eventueel met zijn tweeën naar kijken. Verbeter de fouten en schrijf de laatste versie van de tekst.
- De teksten zijn klaar! Suggesties: Laat de leerlingen de tekst aan elkaar voorlezen, maak van de teksten een boekje, bewaar de teksten in een verhalenschrift, publiceer de teksten in de schoolkrant of in een nieuwsbrief naar ouders of hang de teksten op in de klas. Dit is natuurlijk ook afhankelijk van de soort tekst die geschreven is.

Differentiatie

Als het schrijven in het Fries moeilijk is, laat de leerlingen dan in tweetallen werken. Friestalige leerlingen kunnen niet-Friestalige leerlingen helpen met de Friese woordenschat, talige leerlingen kunnen minder talige leerlingen helpen met het handig omgaan met woorden en zinnen en creatieve leerlingen kunnen minder creatieve leerlingen helpen met ideeën en vormen. Als niet alle leerlingen zich vertrouwd voelen met het schrijven in het Fries, kunnen (sommige) leerlingen de schrijfo opdracht ook in hun eigen taal doen (Nederlands of een andere taal). Laat de leerlingen die het verhaal niet in het Fries geschreven hebben de tekst vertalen met behulp van internet. De website www.frysker.nl heeft de mogelijkheid om teksten te vertalen van het Nederlands in het Fries. Laat de leerlingen de Friese versie opschrijven of uitdrukken. Laat ze in de Friese tekst op zoek gaan naar woorden die passen bij de spellingsregel waar ze mee geoefend hebben.

Stavering en skriuwen

21. De letter w

Handleiding voor de leerkracht

In deze les leren de leerlingen de spellingsregels die bij de letter w horen. Ze oefenen met spellingsopdrachten en schrijven een korte tekst.

Regels

De regels die bij de w horen zijn:

- Pas op: je schrijft hier geen w! (aan het eind en in de midden van een woord)
- Wij schrijven alleen aan het eind van de iuw-woorden een w.
- Wordt de klank gevolgd door een e' dan zetten wij een w ertussen.

Vorbereiding

- Zorg er voor dat de apparatuur klaar staat die de leerlingen nodig hebben om de les te kunnen maken.
- Neem de les zelf van te voren door. De les is te vinden bij 'Learnmiddelen' in Spoar 8. Klik bij Meunstertún op 'Oefenmateriaal Stavering' en kies de letters eo.
- Plan de les in voor de leerlingen door op de knop 'Ynplanne' rechtsboven te klikken.

Beschrijving

1. Introduceer de regel. Dat kan door klassikaal het begin van de les op het digibord te bekijken.
2. De leerlingen gaan zelfstandig aan de slag met de opdrachten.
3. Als de opdrachten klaar zijn, kunnen de leerlingen aan de slag met de educatieve game 'Meunstertún' over woordenschat, spelling en grammatica.

Differentiatie

- Als het moeilijk is om zelfstandig aan het werk te gaan met de opdrachten, kunnen de opdrachten ook in een tweetal gemaakt worden of laat leerlingen die meer instructie nodig hebben met elkaar aan de instructietafel zitten.

Let op!

Het leren van spelling staat in dienst van het schrijven van teksten. De spellingslessen hebben het doel om de leerlingen zich beter vertrouwd te voelen met het schrijven van Friese teksten en dat de kwaliteit van de eigen geschreven Friese teksten beter wordt.

Verbind de spellingslessen zoveel mogelijk aan teksten. Laat de leerlingen regelmatig zelf teksten schrijven en koppel daar het oefenmateriaal voor de spelling aan. Wijs de leerlingen bij het schrijven en nakijken van de tekst nog eens op de spellingsregels waar ze mee geoefend hebben.

Zichtbaar in de klas

Woordenlijst letters w

sjouwe	
dowen	
leauwe	
grouwe	
skowe	

Bij het schrijven van teksten

De schrijfpdracht

Deze opdracht kan helemaal los aangeboden worden van bovenstaande spellingsles.

- Kies een creatieve opdracht en vertel de leerlingen dat zij in het Fries zullen schrijven. Als de leerlingen zich niet vertrouwd voelen. ('ik kan niet Fries schrijven') wijs ze er dan op dat het gaat om het creatieve proces en de inhoud van de tekst en in eerste instantie niet op de correcte spelling. Bekijk 'differentiatie' voor meer mogelijkheden.
- Laat de leerlingen eerst een brainstorm doen. Waaraan denken ze bij het onderwerp en de opdracht? Wat willen ze gebruiken in hun verhaal? Laat ze een kladversie maken van hun tekst.
- Als de leerlingen tevreden zijn over de eerste versie van de tekst, kunnen zij naar de spelling kijken. Wat hebben ze geoefend in de spellingsles? Is dat in de tekst ook goed gegaan? Laat ze er eventueel met zijn tweeën naar kijken. Verbeter de fouten en schrijf de laatste versie van de tekst.
- De teksten zijn klaar! Suggesties: Laat de leerlingen de tekst aan elkaar voorlezen, maak van de teksten een boekje, bewaar de teksten in een verhalenschrift, publiceer de teksten in de schoolkrant of in een nieuwsbrief naar ouders of hang de teksten op in de klas. Dit is natuurlijk ook afhankelijk van de soort tekst die geschreven is.

Differentiatie

Als het schrijven in het Fries moeilijk is, laat de leerlingen dan in tweetallen werken. Friestalige leerlingen kunnen niet-Friestalige leerlingen helpen met de Friese woordenschat, talige leerlingen kunnen minder talige leerlingen helpen met het handig omgaan met woorden en zinnen en creatieve leerlingen kunnen minder creatieve leerlingen helpen met ideeën en vormen. Als niet alle leerlingen zich vertrouwd voelen met het schrijven in het Fries, kunnen (sommige) leerlingen de schrijfpdracht ook in hun eigen taal doen (Nederlands of een andere taal). Laat de leerlingen die het verhaal niet in het Fries geschreven hebben de tekst vertalen met behulp van internet. De website www.frysker.nl heeft de mogelijkheid om teksten te vertalen van het Nederlands in het Fries. Laat de leerlingen de Friese versie opschrijven of uitdrukken. Laat ze in de Friese tekst op zoek gaan naar woorden die passen bij de spellingsregel waar ze mee geoefend hebben.

22. Eise Eisinga

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen lezen en leren meer over Eise Eisinga en maken een (muur)krant.

Tijdpad

2 x 40 minuten

Doelen

Deze lesdoelen zijn gekoppeld aan doelen uit het referentiekader en worden automatisch afgevinkt.

- De leerlingen kunnen korte teksten lezen en halen daar informatie uit over Eise Eisinga (Lezen/A1/Kan eenvoudige berichten begrijpen en Lezen/A2/Kan de belangrijkste informatie begrijpen).
- De leerlingen kunnen een kort bericht schrijven (Schrijven/A2/Kan biografische feiten weergeven en Schrijven/A2/Kan een persoon beschrijven).

Andere doelen waaraan gewerkt kan worden met deze taalactiviteit zijn genoemd bij 'Differentiatie'.

Vorbereiding

- Lees of bekijk de informatie over Eise Eisinga als achtergrondinformatie en om een keus te maken voor de materialen die geschikt zijn voor de leerlingen.
- Lees de teksten die bij deze taalactiviteit horen en kies geschikte teksten voor de leerlingen van jullie groep. Teksten bij niveau * zijn eenvoudig en de benodigde informatie is vlot te vinden. Teksten op niveau ** zijn wat langer en voor de teksten op niveau *** is een goed Fries leesniveau nodig. De leerlingen kunnen ook gebruik maken van verschillende teksten.
- Kies een filmpje om te gebruiken bij de introductie van de taalactiviteit. Er zijn verschillende geschikte filmpjes. De film 'Eise Eisinga 1744-1828' van de serie 11&30 duurt ongeveer vijf minuten, er staat een Nederlandse ondertiteling onder. Leerlingen uit groep 5 en 6 hebben daar misschien een extra toelichting van de leerkracht bij nodig. Via deze link <https://museumtv.nl/tentoonstelling/pareltje-koninklijk-planetarium-eise-eisinga/> van MuseumTV is er een Nederlandstalige mini-docu van zes minuten over Eise Eisinga en zijn planetarium te bekijken. Via YouTube kan ook gezocht worden om 'canonclip 25'. Daar zijn voor verschillende leeftijdsgroepen Nederlandstalige filmpjes te zien van zo'n drie minuten.
- Denk na over de opdracht: maakt de klas als groep één krant? Wordt het een krant of een muurkrant? Kijk bij punt vier van de beschrijving voor suggesties voor artikelen.

Beschrijving

1. Introductie van het onderwerp.
Misschien hebben de leerlingen wel eens gehoord van Eise Eisinga of zijn ze welk eens in het planetarium in Franeker geweest. Introduceer Eise Eisinga door het tonen van een filmpje (zie voorbereiding).
2. Uitleg van de activiteit.
Vertel de leerlingen dat ze een aantal teksten gaan lezen. In die teksten moeten ze op zoek naar informatie over het leven van Eise Eisinga en zijn planetarium.
3. Het lezen van de teksten.
Laat de gekozen teksten lezen door de leerlingen. De leerlingen kunnen de teksten individueel lezen, in tweetallen of in groepjes (maar klassikaal lezen of voorlezen kan natuurlijk ook). Laat de leerlingen tijdens het lezen al opvallende dingen aanstrepen of opschrijven. Bijvoorbeeld woorden die ze niet goed begrijpen. Praat na het lezen over de dingen die de leerlingen zijn opgevallen.
4. Verdeel de taken en werk aan de opdracht.
Voor de krant zullen de leerlingen verschillende stukjes schrijven die te maken hebben met Eise Eisinga. Voorbeelden daarvan zijn: een 'interview' met Eise Eisinga of Pietsje Eisinga over hun planetarium, een bericht over dominee Eelco Alta waarin mensen gewaarschuwd worden voor het vergaan van de wereld, een advertentie van een wolkammer, een bericht over planeten, een verslag van het bezoek van de koning aan het planetarium, enz. Natuurlijk kunnen de leerlingen in tweetallen een artikel schrijven en er illustraties bij maken. Ze kunnen zelf ook aanvullende informatie opzoeken. Bij het schrijven van de artikelen kunnen ze gebruik maken van een woordenboek (bv. www.frysker.nl). Tips voor het schrijven van een krantenartikel zijn te vinden op de 'helpkaart - krante-artikel skriuwe' by 'Ekstra'.
5. Bespreek de opdracht na.
Bekijk de artikelen met elkaar en de (muur)krant of kranten. Staan er dingen in die de leerlingen nog niet wisten? Zijn de teksten goed te lezen en ziet het geheel er verzorgd uit? Was het moeilijk om in het Fries te schrijven? Hebben de leerlingen woorden uit de gelezen teksten gebruikt?

Differentiatie

In de beschrijving wordt de mogelijkheid gegeven om op drie niveaus bezig te zijn met deze opdracht. De doelen op niveau * worden automatisch afgevinkt in het doelenkader. Suggesties voor aanbod op niveau ** en *** zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het doelenkader.

- Niveau *: De leerlingen lezen een eenvoudige tekst over Eise Eisinga en kunnen - ook na het zien van de video over Eise Eisinga - aangeven wie Eise Eisinga was en wat hij heeft gedaan. Ze kunnen daar korte Friese zinnen over schrijven voor de (muur)krant. Ze werken aan de doelen die boven deze taalactiviteit staan.
- Niveau **: De leerlingen lezen een tekst over Eise Eisinga en kunnen daar geschikte informatie uithalen om in het artikel te schrijven. Er wordt dan ook gewerkt aan Lezen/A2/Kan in eenvoudige, alledaagse teksten specifieke, voorspelbare informatie vinden die hij/zij nodig heeft en Schrijven/A2/Kan een kort stukje schrijven volgens een vast stramien.

- Niveau ***: De leerlingen lezen een tekst op niveau *** en kunnen daaruit geschikte informatie halen om een artikel te schrijven. Dan wordt er gewerkt aan de doelen voor niveau ** en aan Schrijven/B1/Kan feitelijke informatie samenvatten.

Bekijk per leerling op welk niveau de opdracht gedaan kan worden. Als de leerlingen samen mogen lezen en met elkaar over de tekst mogen praten, kan een wat moeilijkere tekst toch begrepen worden.

Stimuleer de leerlingen om in het overleg over de opdracht Fries met elkaar te praten, om zo aan de 'in gesprek'-doelen te werken. Daag de Friestalige leerlingen uit om hun taal vast te houden, ook als ze samenwerken met leerlingen die niet Friestalig zijn. Op die manier helpen ze de niet-Friestalige leerlingen bij het luisteren en verstaan van het Fries.

Het verhaal 'Eise Eisinga en ik' (zie materialen bij de taalactiviteit) is geschikt voor leerlingen van groep 7 en 8. De goede lezers kunnen het verhaal zelf lezen, maar het is ook heel geschikt om voor te lezen (of om de beschikbare audio erbij aan te zetten, zodat de leerlingen kunnen luisteren naar het verhaal). Het verhaal haalt Eise Eisinga naar deze tijd.

De tekst 'Eise Eisinga en syn planetarium foar 7&8' is voor hele sterke lezers of om voor te lezen.

Praat naar aanleiding van de 'canonclip 25'-filmpjes voor groep 5-6 en 7-8 verder over de sterren en planeten en over natuurverschijnselen waar mensen bang voor kunnen zijn.

Voor een mooie lay-out kan de schrijflles en/of tekenles ook ingezet worden om verder te werken aan de (muur)krant.

Een bezoek aan het planetarium van Eise Eisinga in Franeker maakt deze taalactiviteit helemaal af. Kijk ook bij 'Ekstra' voor informatie over het planetarium.

Meer over het zonnestelsel in het Fries? Kijk ook bij de taalactiviteit 'Reis troch de romte' bij het thema 'Wiis mei ús planeet!'.

Evaluatie

Het observatie-instrument 'nijsberjocht' (NL = 'nieuwsbericht') kan bij deze activiteit worden ingezet.

Het observatie-instrument is te vinden bij 'Evaluasje'.

Gebruik de observaties om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen of voor feedback naar de leerlingen. Als sommige items niet in te vullen zijn, laat die dan leeg.

Projekten

23, 24, 25, 26. De krêft fan de natuer - NL

Handleiding voor de leerkracht

De natuer heeft geweldig veel kracht. Denk maar aan de uitbarsting van een vulkaan of een overstroming. Maar ook in kleine dingen kun je de bijzondere krachten van de natuer zien. In de projektopdracht maken de leerlingen een Fries stappenplan voor een experiment. Ze voeren de stappenplannen van elkaar uit.

Doelen

Aan onderstaande doelen wordt gewerkt in de projectopdracht van dit thema. Deze doelen worden ook afgevinkt in het doelenkader (rrF).

Lezen

- (op weg naar) A2 - Kan instructies met illustraties begrijpen
- (op weg naar) B1 - Kan duidelijk geschreven instructies begrijpen

Schrijven

- (op weg naar) A2 - Kan een kort stukje schrijven volgens een vast stramien.

In gesprek

- (op weg naar) A2 - Kan een plan of idee voorleggen en afspraken maken
- (op weg naar) B1 - Kan voorstellen doen om problemen op te lossen en besluiten te nemen

Vorbereiding

- Klik door de Projektopdracht en de Nivo-opdrachten om die te verkennen. Bij 'Ekstra' in dit project zijn teksten te vinden over natuurkracht en een filmpje van de uitbarsting van een vulkaan.
- Denk na over de hoe de leerlingen aan de slag gaan. Verdeel de klas in heterogene groepjes van twee of drie leerlingen op basis van thuistaal en taalniveau. De niet-Friestalige leerlingen hebben zo steun aan de Friestalige leerlingen.
- Zoek een aantal voorbeelden van experimenten of proefjes op internet. Dat kan een filmpje zijn van de uitvoering van een experiment of een omschrijving van een proefje.
- Denk alvast na over de uitvoering van de experimenten. Wat is een geschikte ruimte? Is er hulp nodig van begeleiders? Moeten de leerlingen de experimenten kunnen uitvoeren in de klas of mogen ze ook naar buiten? Dat heeft gevolgen voor de experimenten die de leerlingen kunnen kiezen. Zie ook 'Differentiatie'.

Beschrijving

1. Open met de leerlingen de 'Utlis' (NL = Uitleg) van de Projectopdracht. Lees die met elkaar door en praat over experimenten en proefjes. Hebben de leerlingen wel eens een experiment uitgevoerd dat ging over de kracht van de natuur? Welke natuurkrachten kennen de leerlingen? Laat een voorbeeld van een experiment zien. Bekijk met de leerlingen wat allemaal nodig is voor het uitvoeren van een experiment en bedenk over welke kracht het experiment gaat.
2. Wijs de leerlingen op het onderdeel 'Tarieding' (NL = Voorbereiding) van de Projectopdracht. Daar vinden ze tips voor het uitvoeren van de opdracht, o.a. links naar websites met experimenten.
3. Praat met de leerlingen over het uitvoeren van de opdracht. Vertel ze waar de experimenten uitgevoerd gaan worden. Dat is belangrijk voor de keus van een experiment. Laat de leerlingen nadenken over de materialen die ervoor nodig zijn. Zijn die beschikbaar? Zijn er nog andere beperkingen? Mogen de leerlingen bijvoorbeeld wel of geen experimenten met vuur uitvoeren? Geef de beperkingen duidelijk aan.
4. Maak afspraken over de planning. Wanneer moet het Friese stappenplan klaar zijn?
5. Begeleid de leerlingen als dat nodig is. Denk daarbij aan het kiezen van een experiment dat ook praktisch uitvoerbaar is, of het in het Fries opstellen van het stappenplan. Wijs de leerlingen op het woordenboek dat rechtsboven in het menu te vinden is, dat gebruikt kan worden bij moeilijke woorden. Stimuleer de leerlingen om over de opdracht in het Fries te overleggen. Als de Friestalige leerlingen hun taal vasthouden, kunnen ze de niet-Friestalige leerlingen helpen bij het verstaan en spreken van het Fries.
6. Laat de leerlingen de Nivo-opdrachten bij het project maken. De Nivo-opdrachten zijn verdiepende (taal)opdrachten bij het project. Leerlingen zijn aan de slag met woordenschatoefeningen, teksten en filmpjes die inhoudelijk passen bij het project. Er zijn gele opdrachten voor de leerlingen die minder thuis zijn in het Fries en blauwe opdrachten voor leerlingen die beter thuis zijn in het Fries. Gele en blauwe opdrachten zijn gebaseerd op hetzelfde bronmateriaal en kunnen eventueel tegelijk uitgelegd of besproken worden.
7. Bekijk van tevoren de experimenten die de leerlingen hebben bedacht. Hoe kunnen die veilig worden uitgevoerd? Is er extra begeleiding nodig bij de experimenten? Vraag die dan bijvoorbeeld van ouders. Kunnen de experimenten in circuitvorm voor alle groepjes worden aangeboden of worden alle experimenten één keer uitgevoerd? Zorg dat alle benodigde materialen aanwezig zijn.
8. Voer de projectopdracht uit. Vertel de leerlingen hoe de uitvoering van de experimenten eruit zal zien. Ze gaan een experiment uitvoeren dat door een ander groepje is voorbereid. Vraag de leerlingen om de stappenplannen goed te bekijken en te volgen. Klopt het wat daar staat? Verdeel de gemaakte stappenplannen over de groepjes en laat de experimenten uitvoeren.
9. Praat na de uitvoering over de opdracht. Hoe is het gegaan? Onder 'Utfiering' (NL = Uitvoering) in de projectopdracht staan een aantal vragen die daarbij kunnen helpen.
10. Laat de leerlingen de zelfevaluatie invullen. De zelfevaluaties zijn te vinden bij 'Ekstra' in dit project. Er is een Friese en een

Nederlandse versie van de zelfevaluatie. De leerlingen kunnen kiezen welke versie ze invullen.

Differentiatie

- Moedig de leerlingen aan om met elkaar in het Fries te overleggen over de opdracht. Friestalige leerlingen kunnen leerlingen die niet Friestalig zijn zo op een natuurlijke manier helpen bij het verstaan en spreken van het Fries.
- De uitvoering van het project kan op verschillende manieren plaatsvinden. De experimenten kunnen in circuitvorm worden gedaan. Dan doen alle leerlingen meerdere experimenten. Leerlingen zien meer experimenten en zijn tegelijk aan de slag. Dan moet er wel voldoende materiaal zijn om de experimenten meerdere keren uit te voeren. En er moet rekening gehouden worden met de tijd die het uitvoeren van de verschillende experimenten kost.
- Er kan ook voor worden gekozen om de leerlingen allemaal tegelijk één experiment te laten uitvoeren aan de hand van een stappenplan. Dat is natuurlijk het stappenplan van een ander groepje; daarmee wordt het belangrijker dat het stappenplan duidelijk is. Alle leerlingen zijn dan ook tegelijk aan de slag, maar voeren maar één experiment uit.
- Of er wordt gekozen voor het uitvoeren van de experimenten voor de klas. Een groepje voert het stappenplan van een ander groepje uit, terwijl de klas ernaar kijkt. Op deze manier zien de leerlingen alle experimenten.
- Een combinatie van deze vormen is natuurlijk ook mogelijk.
- Dit project werkt aan Friese taaldoelen op het gebied van schrijven. De eisen aan het Friese schrijven kunnen hoger of lager worden gesteld, op basis van het taalniveau van de leerlingen. Als jullie school nog niet werkt aan taaldoelen op het gebied van schrijven, dan kan er ook gekozen worden om het stappenplan als audio of video te laten opnemen. Leerlingen werken dan wel aan het helder verwoorden van een instructie in het Fries, maar dat doen ze dan mondeling in plaats van schriftelijk. Daarmee werken ze dus niet aan de bovengenoemde schrijfdoelen, maar wel aan taaldoelen op het gebied van spreken en luisteren.

Evaluatie

Na de uitvoering van de projectopdracht kunnen de leerlingen een zelfevaluatie over de opdracht invullen. de zelfevaluatie kan in het Fries en in het Nederlands ingevuld worden. De zelfevaluaties zijn te vinden bij 'Ekstra' in dit project.

Het observatie-instrument 'Skriftlike ynstruksje' (NL= 'Schriftelijke instructie') kan worden gebruikt om onafhankelijk de taalontwikkeling op het gebied van het schrijven van een instructietekst in kaart te brengen. Dit observatie-instrument is te vinden bij 'Ekstra' in dit project.

27. De stomme letters

Handleiding voor de leerkracht

In deze les leren de leerlingen de spellingsregels die bij de stomme letters horen. Ze oefenen met spellingsopdrachten en schrijven een korte tekst

Regels

De regels die bij de stomme letters horen zijn:

- Voor de d en t hoor je de l niet, maar schrijf je hem wel.
- Voor de d, n, s en t hoor je de r niet, maar schrijf je hem wel.
- Er zijn nog meer letters in het Fries die je soms wel schrijft, maar niet uitspreekt.

Vorbereiding

- Zorg er voor dat de apparatuur klaar staat die de leerlingen nodig hebben om de les te kunnen maken.
- Neem de les zelf van te voren door. De les is te vinden bij 'Learnmiddelen' in Spoar 8. Klik bij Meunstertún op 'Oefenmateriaal Stavering' en kies de stomme letters.
- Plan de les in voor de leerlingen door op de knop 'Ynplanne' rechtsboven te klikken.

Beschrijving

1. Introduceer de regel. Dat kan door klassikaal het begin van de les op het digibord te bekijken.
2. De leerlingen gaan zelfstandig aan de slag met de opdrachten.
3. Als de opdrachten klaar zijn, kunnen de leerlingen aan de slag met de educatieve game 'Meunstertún' over woordenschat, spelling en grammatica.

Differentiatie

- Als het moeilijk is om zelfstandig aan het werk te gaan met de opdrachten, kunnen de opdrachten ook in een tweetal gemaakt worden of laat leerlingen die meer instructie nodig hebben met elkaar aan de instructietafel zitten.

Let op!

Het leren van spelling staat in dienst van het schrijven van teksten. De spellingslessen hebben het doel om de leerlingen zich beter vertrouwd te voelen met het schrijven van Friese teksten en dat de kwaliteit van de eigen geschreven Friese teksten beter wordt. Verbind de spellingslessen zoveel mogelijk aan teksten. Laat de leerlingen regelmatig zelf teksten schrijven en koppel daar het oefenmateriaal voor de spelling aan. Wijs de leerlingen bij het schrijven en nakijken van de tekst nog eens op de spellingsregels waar ze mee geoefend hebben.

Zichtbaar in de klas

Woordenlijst stomme letters

gers	
âld	
bern	
kâld	
burd	

Bij het schrijven van teksten

De schrijfo opdracht

Deze opdracht kan helemaal los aangeboden worden van bovenstaande spellingsles.

- Kies een creatieve opdracht en vertel de leerlingen dat zij in het Fries zullen schrijven. Als de leerlingen zich niet vertrouwd voelen. ('ik kan niet Fries schrijven') wijs ze er dan op dat het gaat om het creatieve proces en de inhoud van de tekst en in eerste instantie niet op de correcte spelling. Bekijk 'differentiatie' voor meer mogelijkheden.
- Laat de leerlingen eerst een brainstorm doen. Waaraan denken ze bij het onderwerp en de opdracht? Wat willen ze gebruiken in hun verhaal? Laat ze een kladversie maken van hun tekst.
- Als de leerlingen tevreden zijn over de eerste versie van de tekst, kunnen zij naar de spelling kijken. Wat hebben ze geoefend in de spellingsles? Is dat in de tekst ook goed gegaan? Laat ze er eventueel met zijn tweeën naar kijken. Verbeter de fouten en schrijf de laatste versie van de tekst.
- De teksten zijn klaar! Suggesties: Laat de leerlingen de tekst aan elkaar voorlezen, maak van de teksten een boekje, bewaar de teksten in een verhalenschrift, publiceer de teksten in de schoolkrant of in een nieuwsbrief naar ouders of hang de teksten op in de klas. Dit is natuurlijk ook afhankelijk van de soort tekst die geschreven is.

Differentiatie

Als het schrijven in het Fries moeilijk is, laat de leerlingen dan in tweetallen werken. Friestalige leerlingen kunnen niet-Friestalige leerlingen helpen met de Friese woordenschat, talige leerlingen kunnen minder talige leerlingen helpen met het handig omgaan met woorden en zinnen en creatieve leerlingen kunnen minder creatieve leerlingen helpen met ideeën en vormen. Als niet alle leerlingen zich vertrouwd voelen met het schrijven in het Fries, kunnen (sommige) leerlingen de schrijfo opdracht ook in hun eigen taal doen (Nederlands of een andere taal). Laat de leerlingen die het verhaal niet in het Fries geschreven hebben de tekst vertalen met behulp van internet. De website www.frysker.nl heeft de mogelijkheid om teksten te vertalen van het Nederlands in het Fries. Laat de leerlingen de Friese versie opschrijven of uitdrukken. Laat ze in de Friese tekst op zoek gaan naar woorden die passen bij de spellingsregel waar ze mee geoefend hebben.

28. Lekke bân! Wat no? - NL

Handleiding voor de leerkracht

De leerlingen kunnen in stappen vertellen hoe je een band moet plakken.

Tijdpad

50 minuten

Doelen

Deze lesdoelen zijn gekoppeld aan het referentiekader en worden automatisch afgevinkt.

- De leerlingen luisteren naar de expert die in het Fries vertelt hoe je een band moet plakken (Luisteren/A2/Kan aankondigingen of een korte uitleg begrijpen en Luisteren/B1/Kan eenvoudige, technische informatie begrijpen).
- De leerlingen kunnen navertellen wat de stappen zijn om een band te plakken (Spreken/A2/Kan in het kort beschrijven hoe hij/zij iets moet doen of hoe iets werkt).

Kijk bij 'Differentiatie' voor meer doelen om aan te werken met deze taalactiviteit.

Vorbereiding

- Zorg voor een fiets met een lekke band.
- Nodig een expert uit in de klas die de band kan plakken en in het Fries stap voor stap kan uitleggen hoe dat moet. Of doe dat eventueel zelf.
- Denk na over de organisatie. Het kan handig zijn om een grotere groep op te splitsen in kleinere groepjes, om de leerlingen goed zicht te geven op wat er gebeurt. Zijn er dan meerdere experts nodig? Of is er een expert die meerdere keren een demonstratie kan geven?
- Denk na over het niveau van de opdracht. In de beschrijving van de taalactiviteit en bij 'Differentiatie' worden verschillende niveaus aangegeven.

Beschrijving

1. Introductie van het onderwerp.
Bijna iedereen heeft wel een fiets. Praat daarover met de leerlingen. Welke soorten fietsen zijn er? Hoeveel fietsen zijn er bij de leerlingen thuis? Wat als er iets met de fiets is? Brengen ze die dan naar de fietsenmaker of kan moeder of vader of misschien de leerling zelf daar dan iets aan doen?
2. Uitleg van de opdracht
Introduceer de expert en vertel dat hij of zij de leerlingen zal laten zien en vertellen hoe je een band moet plakken. Vertel er ook meteen bij dat straks aan de leerlingen wordt gevraagd om in het kort na te vertellen hoe dat moet. Bij het werken op niveau * luisteren

de leerlingen naar de expert en kijken naar wat hij of zij doet. Na de demonstratie vertellen ze aan de hand van illustraties na wat de stappen zijn. Er zijn illustraties te vinden bij de taalactiviteit, maar er kunnen natuurlijk ook eigen foto's gebruikt worden. Maak die foto's dan tijdens de demonstratie. Bij niveau ** luisteren en kijken de leerlingen naar de demonstratie van de expert en schrijven ze na de demonstratie een stappenplan bij de illustraties. Bij niveau *** doen de leerlingen hetzelfde als bij niveau **, maar maken ze hun eigen stappenplan en illustraties. Ze moeten dan ook nadenken over het aantal stappen en wat er op de illustratie te zien moet zijn.

3. De leerlingen luisteren en kijken naar de demonstratie van de expert. Stimuleer de leerlingen om vragen te stellen als ze het niet goed kunnen zien of als ze niet goed begrijpen wat de expert vertelt. Maak in deze fase eventueel foto's om te gebruiken bij de navertelling (niveau *), of het stappenplan (niveau **). Leerlingen kunnen ook aantekeningen maken al steun bij het navertellen (niveau *) of het schrijven van het stappenplan (niveau ** en ***).
4. De leerlingen denken na over wat de stappen zijn. Laat de leerlingen de illustraties bij de taalactiviteit of de zelfgemaakte foto's goed bekijken en bedenken wat ze daarover kunnen zeggen in het Fries. Dan kan individueel of in een groepje. Voor niveau ** en ***: laat de leerlingen werken aan hun geschreven stappenplan. Voor moeilijke woorden kunnen ze een woordenboek gebruiken (bv. op www.frysker.nl).
5. De leerlingen vertellen hoe je een band moet plakken. Dat doen ze aan de hand van de illustraties of de zelfgemaakte foto's. Op niveau ** schrijven ze de stappen onder de illustraties en op niveau *** bedenken en maken ze zelf ook de illustraties. De leerlingen die op niveau ** of *** werken zullen iets meer tijd nodig hebben. Laat ook de leerlingen die op deze niveaus werken vertellen over hun stappenplan. Deze stap kan ook in groepjes worden uitgevoerd.
6. Bespreek de opdracht na. Praat met elkaar over de opdracht. Deze vragen kunnen daarbij helpen: Hadden jullie wel eens eerder bekeken hoe een band moet worden geplakt? Ging dat op dezelfde manier als de expert het deed? Hoe ging het met het Fries? Konden jullie de expert goed begrijpen? Konden jullie zelf de goede woorden vinden? Zouden jullie nu zelf ook een band kunnen plakken?

Differentiatie

In de beschrijving wordt de mogelijkheid gegeven om op drie niveaus met deze opdracht bezig te zijn. De doelen op niveau * worden automatisch afgevinkt in het doelenkader. Suggesties voor aanbod op niveau ** en *** zijn optioneel en worden daarom niet automatisch afgevinkt in het doelenkader.

- Niveau *: De leerlingen luisteren en kijken naar de demonstratie van de Friestalige expert. Ze vertellen aan de hand van illustraties na wat ze hebben gezien. Leerlingen werken aan de doelen die boven deze taalactiviteit aangegeven zijn.
- Niveau **: De leerlingen kijken en luisteren naar de demonstratie van de expert. ze schrijven een stappenplan bij de illustraties en vertellen erover. Als er op dit niveau wordt gewerkt, dan wordt er ook nog gewerkt aan het doel Schrijven/B1/Kan een kort stukje schrijven volgens een vast stramien en Schrijven/B1/Kan feitelijke informatie

samenvatten.

- Niveau ***: De leerlingen luisteren en kijken naar de demonstratie van de expert. Ze bedenken en schrijven een stappenplan, maken illustraties en vertellen erover. Als er op dit niveau wordt gewerkt, dan wordt er ook gewerkt aan het doel Schrijven/B2/Kan een begrijpelijke samenvatting maken.

Bekijk per groepje op welk niveau de opdracht gedaan kan worden.

Stimuleer de leerlingen om in het Fries met elkaar te overleggen over de opdracht. Zo werken ze aan 'in gesprek'-doelen. Daag de Friestalige leerlingen uit om hun taal vast te houden, ook als ze samenwerken met leerlingen die niet Friestalig zijn. Op die manier helpen ze de niet-Friestalige leerlingen met het luisteren en verstaan van het Fries.

Voor leerlingen voor wie de praatdrempel nog te hoog is, kan ervoor worden gekozen om geen Fries te spreken in het overleg en de presentatie van het filmpje. Zij werken dan niet aan doelen op het gebied van in gesprek gaan, maar wel aan doelen op het gebied van luisteren en verstaan van het Fries, door het Fries van de andere leerlingen.

Maak deze taalactiviteit nog veel zinvoller door de leerlingen ook echt zelf een band te laten plakken. Dat kan bijvoorbeeld in de techniekles. Lukt het de leerlingen om aan de hand van hun eigen stappenplan de band te plakken?

Evaluatie

Het observatie-instrument 'mûnling oerlis' (NL = 'mondeling overleg') kan worden ingezet bij stap 4 en 5. Maak een keus om de leerlingen individueel te observeren of als groepje.

Gebruik het observatie-instrument 'skriftlike ynstruksje' (NL = 'schriftelijke instructie') na stap 5 als er wordt gewerkt op niveau ** of ***.

De observatie-instrumenten zijn te vinden bij 'Evaluaasje'.

Gebruik de observaties om de ontwikkeling van de leerlingen te volgen en als feedback naar de leerlingen. Als sommige items niet zijn in te vullen, laat die dan leeg.

Frisia Leesbegriptoets

Handleiding voor de leerkracht

Met de Leesbegripstoetsen krijg je grip op de Friese leesbegripsvaardigheid. Gebruik de toetsen om een indruk te krijgen van het instapniveau én de voortgang van de leerlingen. Dat kan helpen om het Friese lesaanbod op de leerling(en) af te stemmen.

Voor wie?

Voor groep 5 t/m 8 in het basisonderwijs is er een Starttoets, Eintoets en optionele Tuskentoets. De toetsen sluiten aan bij de referentieniveaus A2.1 t/m B1.2 uit het referentiekader Fries.

Organisaasje

Neem de B1.2 Eintoets voor groep 8 af aan het einde van het schooljaar. De toets dient als eindmeting om de voortgang van de leerlingen in kaart te brengen en is qua moeilijkheid vergelijkbaar met de Starttoets.

De toets duurt 30 minuten en bestaat uit twee teksten met in totaal zo'n 20 vragen.

Evaluaasje

Een score tussen de 58% en 78% geeft aan dat een leerling het niveau van de toets beheerst.

Referinsjenivo's

< A1.1 betekent dat een leerling onder het A1-niveau zit.

A1.1 (=A1) betekent dat een leerling in alle gevallen een paar losse dingen van het Fries kent, zoals telwoorden, groeten, de dagen van de week enzovoort.

A1.2 betekent dat een leerling op weg is naar A2.1.

A2.1 (=A2) betekent dat een leerling korte teksten over makkelijke onderwerpen met frequente woorden uit de spreektaal begrijpt.

A2.2 betekent dat een leerling op weg is naar B1.1.

B1.1 (=B1) betekent dat een leerling langere teksten met vaak voorkomende woorden uit de schrijftaal begrijpt.

B1.2 betekent dat een leerling heel makkelijk lastigere teksten over schoolonderwerpen van meerdere bladzijden begrijpt.

B1+ betekent dat een leerling vlot lange en lastige teksten over allerlei onderwerpen begrijpt.

Stavering en skriuwen

De letters hj

Handleiding voor de leerkracht

In deze les leren de leerlingen de spellingsregels die bij de letters hj horen. Ze oefenen met spellingsopdrachten en schrijven een korte tekst.

Regels

De regels die bij de hj horen zijn:

- Woorden met hj moet je uit je hoofd leren.

Vorbereiding

Zorg er voor dat de apparatuur klaar staat die de leerlingen nodig hebben om de les te kunnen maken.

Neem de les zelf van te voren door. De les is te vinden bij 'Learnmiddelen' in Spoar 8. Klik bij Meunstertún op 'Oefenmateriaal Stavering' en kies de letters hj

Plan de les in voor de leerlingen door op de knop 'Ynplanne' rechtsboven te klikken.

Beschrijving

1. Introduceer de regel. Dat kan door klassikaal het begin van de les op het digibord te bekijken.
2. De leerlingen gaan zelfstandig aan de slag met de opdrachten.
3. Als de opdrachten klaar zijn, kunnen de leerlingen aan de slag met de educatieve game 'Meunstertún' over woordenschat, spelling en grammatica.

Differentiatie

- Als het moeilijk is om zelfstandig aan het werk te gaan met de opdrachten, kunnen de opdrachten ook in een tweetal gemaakt worden of laat leerlingen die meer instructie nodig hebben met elkaar aan de instructietafel zitten. y de ynstruksjetafel sitte.

Let op!

Het leren van spelling staat in dienst van het schrijven van teksten. De spellingslessen hebben het doel om de leerlingen zich beter vertrouwd te voelen met het schrijven van Friese teksten en dat de kwaliteit van de eigen geschreven Friese teksten beter wordt.

Verbind de spellingslessen zoveel mogelijk aan teksten. Laat de leerlingen regelmatig zelf teksten schrijven en koppel daar het oefenmateriaal voor de spelling aan. Wijs de leerlingen bij het schrijven en nakijken van de tekst nog eens op de spellingsregels waar ze mee geoefend hebben.

Zichtbaar in de klas

Woordenlijst letters oa

hjerring	hjernei
hjir	hjrby
hjoed	
hjerst	
hjower	

Bij het schrijven van teksten

De schrijfo opdracht

Deze opdracht kan helemaal los aangeboden worden van bovenstaande spellingsles.

- Kies een creatieve opdracht en vertel de leerlingen dat zij in het Fries zullen schrijven. Als de leerlingen zich niet vertrouwd voelen. ('ik kan niet Fries schrijven') wijs ze er dan op dat het gaat om het creatieve proces en de inhoud van de tekst en in eerste instantie niet op de correcte spelling. Bekijk 'differentiatie' voor meer mogelijkheden.
- Laat de leerlingen eerst een brainstorm doen. Waaraan denken ze bij het onderwerp en de opdracht? Wat willen ze gebruiken in hun verhaal? Laat ze een kladversie maken van hun tekst.
- Als de leerlingen tevreden zijn over de eerste versie van de tekst, kunnen zij naar de spelling kijken. Wat hebben ze geoefend in de spellingsles? Is dat in de tekst ook goed gegaan? Laat ze er eventueel met zijn tweeën naar kijken. Verbeter de fouten en schrijf de laatste versie van de tekst.
- De teksten zijn klaar! Suggesties: Laat de leerlingen de tekst aan elkaar voorlezen, maak van de teksten een boekje, bewaar de teksten in een verhalenschrift, publiceer de teksten in de schoolkrant of in een nieuwsbrief naar ouders of hang de teksten op in de klas. Dit is natuurlijk ook afhankelijk van de soort tekst die geschreven is.

Differentiatie

Als het schrijven in het Fries moeilijk is, laat de leerlingen dan in tweetallen werken. Friestalige leerlingen kunnen niet-Friestalige leerlingen helpen met de Friese woordenschat, talige leerlingen kunnen minder talige leerlingen helpen met het handig omgaan met woorden en zinnen en creatieve leerlingen kunnen minder creatieve leerlingen helpen met ideeën en vormen. Als niet alle leerlingen zich vertrouwd voelen met het schrijven in het Fries, kunnen (sommige) leerlingen de schrijfo opdracht ook in hun eigen taal doen (Nederlands of een andere taal). Laat de leerlingen die het verhaal niet in het Fries geschreven hebben de tekst vertalen met behulp van internet. De website www.frysker.nl heeft de mogelijkheid om teksten te vertalen van het Nederlands in het Fries. Laat de leerlingen de Friese versie opschrijven of uitdrukken. Laat ze in de Friese tekst op zoek gaan naar woorden die passen bij de spellingsregel waar ze mee geoefend hebben.